

Bordás István

Andrássy Kurta János szobrása

A Sárospataki Képtár lépcsőforduló-jában áll egy szobor. Összegömbölyödve alvó, fiatal állatot, egy

Móricz Zsigmond

bikaborjút ábrázol, alkotója Andrássy Kurta János. Az állat háta állandóan fényes. Szinte mindenki, aki arra jár,

megsimogatja az egy tömbből faragott, vörös gránit szobrot. Vajon mi készíti az embereket arra, hogy végighúzzák kezüket egy jég-hideg szobor hátán? Mi teszi élővé a merev sziklát? Ha erre a kérdésre elfogadható választ találunk, bizonyosan közelebb kerülhetünk Andrássy Kurta János művészetének titkához.

A szobrászművész 1911. november 23-án született a Bihar megyei Kiskóh községben. Korán árvaságra jutott, s nevelőszülők gondozták. Pályafutását inasként kezdte Budapesten. A kor nehéz sorsú iparoslegényeihez hasonlóan végigjárta az élet kemény iskoláját. Címfestő inasként azonban egyre erősödött benne az érzés, amely elhárítározássá érett: művész,

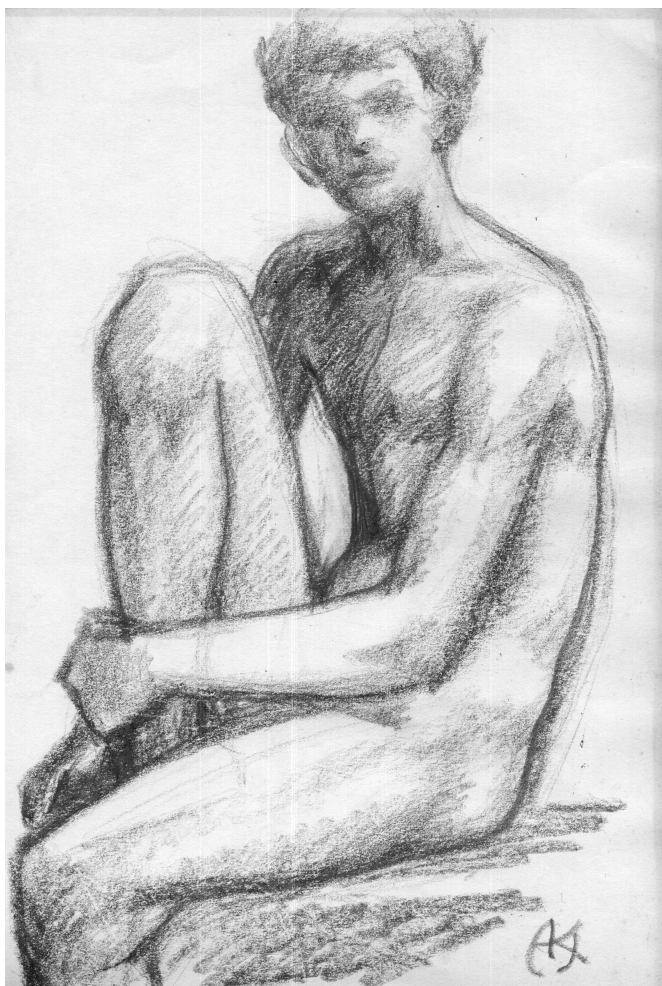
mégpedig szobrászművész lesz. Kezdetben Bory Jenő akadémikus szobrász tanítványa volt. Első mestérének hatása azonban szinte semmilyen módon nem lelhető fel későbbi művészetében. A Képzőművészeti Főiskolán beiratkozva megtanult minden olyan fogást, amely egy jó szobrásznak, művészte kibontakoztatásához szükséges. E tanulási folyamat fontos része, hogy a főiskola után Medgyessy Ferenc műhelyében dolgozik. Itt részt vesz néhány olyan, Medgyessy életművében fontos szerepet játszó kortéri alkotás létrehozásában, amely méltán teszi híressé a mestere nevét. Sokan - éppen e kapcsolat hatására - Andrassy Kurta Jánost Medgyessy követőjeként tartják számon. Ez azonban nem egészen állja meg a helyét. Igaz ugyan, hogy felfogásában, formavilágában sokat tanult a 20. századi magyar szobrászat kiemelkedő alakjától, gesztusaiban, szobrainak plasztikai hatásában azonban jelentősen eltér tőle. A fiatal szobrász a harmincas évek elejétől rendszeresen részt vesz a Nemzeti Szalon és a Műcsarnok gyűjteményes tárlatain, első sikerét a Magyar Piétával aratja. E szobor alkotási folyamatáról így számol be önéletrajzi írásában: „...*egymás után raktam fel az új szobrokat. Káin és Ábel dombormű az „én és én” problémának volt plasztikus megjelenítése. Majd pedig*

megszületett a Magyar Piéta domborművem, ami az eddigi magyar stílus-kísérleteim összefoglalója és a beteljesedés útjának első lépcsője volt. A dombormű mérete nem nagy, mindössze 60x50 cm. A kompozíció hat alakból áll. Így elmondva nincs benne semmi különös. És mégis különösnek hat azáltal, hogy nem igazodott a tradicionális formákhoz és alakokhoz, hanem éppen ellenkezőleg, vagyis nem a tradíciókból, hanem egy nép, a magyar parasztság szellemi és fizikai formáiból és látásmódjából született.”

A harmincas évek közepétől, végétől az eszmei motiváció is egyre határozottabban nyomom követhető Andrassy Kurta János szobrászatában. A 19. század elejétől a magyar kultúrtörténetben folyamatosan – hol irányadó eszmei áramlatként, hol búvópataként – jelen van a magyar nemzeti eszme. Nincs ez másképpen a művészetben, így a szobrászatban sem. A 19. és 20. század fordulóján egyre erőteljesebben jelentkezik az igény, hogy az akadémikus kifejezés-mód formavilágát és gondolatait hátrahagyva új irányt adjanak a művészeti formanyelvnek.

E folyamatban elévülhetetlen érdemeiket szerzett a már korábban említett Medgyessy Ferenc. Nem gyökértelen és nem előzmények nélküli tehát Andrassy Kurta János művészi kibon-

takozása és egyre erőteljesebb jelenléte a magyar szellemi életben. A sorra születő szobrok mellett egyre élénkebb kutató és rendszerező munkát is folytat. Az elméleti munka alapját a 20. század első felének legjelentősebb szellemi irányzata, a népiesség, a népi irodalom adta. Egészen ifjú korától kitűnő kapcsolatokat ápolt Szabó Dezsővel és a köré csoportosuló írói társasággal. Saját bevallása szerint kettős vezetéknevét is neki köszönheti: ezt egy beszélgetés alkalmával az író javasolta. Rendszeresen részt vesz a Marczibányi téri Lövdőben tartott előadásokon. Gondolatot cserél a hallgatók állandó társaságával. Szabó

Ülő fiú

Dezső törzsasztalához tartozik, ahol gyakorta találkozik Szabó Lőrincsel, Erdélyi Józseffel. Szintén kapcsolatokat ápól Féja Gézával. Megismerkedik Tamási Áronnal, Erdei Ferencsel, Illyés Gyulával, Veres Péterrel. E szellemi kötődésről önéletrajzi írásában emlékezik meg. „Nekem nincsen csa-

ládóm, rokonságom, akikhez tartoznék. Számomra egyetlen örökség van: a Nemzet. Ebben kell élnem, ennek kell élnem. Ha az elpusztul, vele kell pusztulnom nekem is. Ma már nem közömbös számomra, hogy mi történik a magyarsággal. A nemzet sorsa az én sorsom is...”

Alkotói munkássága és szellemi fejlődése eredményeként születik meg legjelentősebb elméleti munkája, A magyar nép szobrászata című könyve (1944), amely máig érvényes gondolatokat tartalmaz a népi alkotóművészet alapvető formáiról. A könyv megírásával kapcsolatos indíttatásáról a következőképpen vall: *„Falun születtem, de azt a falut nem ismerem, mert még kicsiny gyermekként elsodort az élet más tájak és más sorsok felé. Azóta csak vendégként jártam egy-egy faluban és csak gyermek szemmel láttam az ottani életet. De most, férfiként és művészként nézem a falut. Ha festő lennék, akkor talán nem leselkednék a falak mögé; beérintem volna a tárgyi szemlélődéssel... de szobrásznak az ember a fő tárgya; tehát én az embereket, azok sorsát, életét lestem meg, és így többet láttam a kelletténél. A látottakat és hallottakat nem tudtam tőlem távol eső epizódnak tekinteni... ez a nép, ez a sors egy az enyémmel, amitől el nem zárkozhatok...”* E könyv tekinthető Andrassy Kurta János művészi hitvallásának, és addigi művészi tevékenysége elméleti összegzésének.

Mi jellemző azokra a szobrokra, amelyek e gondolatkör jegyében születtek? Már említettük, hogy megformálásában és plaszticitásában eltérő jegyeket vállalt magára a mű-

vész, a korábbi haladó hagyományokhoz képest is. Ez elsősorban abban nyilvánult meg, ahogy a szobrászok által kedvelt módszert elhagyta. Addig ugyanis a szobor kompozícióját és alakjait a szobrász gipszben „rakta fel”, majd ennek alapján kőfaragó mesterek pontozó géppel faragták ki a végleges formát. Így dolgozott Medgyessy Ferenc is. Mindezek mellett Andrassy Kurta elődei a lágyan omló, könnyebben megmunkálható mészkövet kedvelték. Andrassy Kurta azonban sokkal inkább önmagához közelebbinek, gondolatait jobban visszatükrözőnek érezte a keményebb köveket, így elsősorban a gránitot. Csak tanulmányként készített rajzokat, illetve gipszmakettet. Szinte azonnal kőbe véste gondolatait, többnyire gép segítségével nélkül, kézzel, vésővel. Ennek eredményeként sokkal tömörebb, rusztikusabb felületet tudott létrehozni, amely összhangban állt mondanivalójával is. Olyan témákat ragadott meg, amelyek általános érvényűen fejezték ki a magyar paraszti kultúra, a magyar gondolatvilág legjellemzőbb momentumait. Balladai tömörségű szobrai szinte egy-egy tömondatként hatnak. A Gond, a Fialasszony, az Alföldi szfinx, a Tékozló fiú, a Gyermek, az Anya, mind-mind sűrítve fejezik ki mindazokat az érzéseket, viselkedésmintákat,

azt a világszemléletet, amely időtlenségében jellemző a magyar paraszti kultúrára. Mindezt erősíti, hogy a megformált emberalakok külső jegyeikben is hordozzák az alapvető paraszti megjelenés sajátosságait. Egy látogató jegyezte meg a Sárospataki Képtárban, megállva az Ébredés című alkotás előtt: „Milyen szép kun menyecske!”

Mindezeket túl Andrassy Kurtát foglalkoztatták olyan általános - a korra jellemző - társadalmi kérdések is, amelyek a népi írók gondolkörében is megjelentek. A Koldus, a Talicskát toló nő, vagy a Háború című szobrai tartoznak e csoportba. Az utóbbi nagy sikert aratott a háborúellenes népi gondolkodók körében, illetve ellenállást is váltott ki a kor politikai korifeusaiból. A köztéri alkotássá formált Háború c. szobrát 1944-ben le is döntötték.

Mint a népiek közül oly sok író és művész munkásságát, az ő művészetét is félremagyarázta, félreértette a kommunista rendszer. A művész szilenciumra ítéltetett, és csak a hatvanas évektől nyílt módja újabb kiállításokon szerepelni. Néhány ötvenes évekbeli mű után rendszeresen csak ekkortól bízzák meg ismét köztéri alkotások megformálásával. 1961-ben és 1966-ban a Műcsarnokban szerepel önálló kiállítással. Ekkorra tehető művészetében az a formanyelvi váltás, amely expresszív

bronzszobrok létrehozását eredményezte. Mintha a művész kitörni kívánt volna a súlyos formákkal dolgozó zárt formanyelvből. E kitörés oka talán az érzelmek markánsabb kifejezésének vágya lehetett. Az elkészült bronzszobrok sokkal inkább kötődnek egy-egy emberi érzelm kifejeződéséhez, mint a korábbi, időtlenséget árasztó kőszobrok. A Vágy, a Zene, a Fialtság kitűnő példái e korszak egyre kiforrottabb megjelenésének.

A hatvanas évek második felétől a művész munkásságában mindkét kifejezőmód egyszerre van jelen. Úgy tűnik, a gondolatok és érzelmek kifejezéséhez megtalálta a megfelelő formanyelvi eszközöket, és azokat kiválóan módon alkalmazza.

1975-ben életművének válogatott darabjait Sárospataknak adományozza. Ezzel párhuzamosan köztéri szobrait, domborműveit is felavatják a városban (Anya gyermekével, Lovagló fiú, Móricz-dombormű). A Képtárnak adományozott gyűjtemény teljes egészében átfogja addigi munkásságát, s a szobrokon túl tartalmazza azokat a – sok esetben önálló grafikai igényvel készített – vázlatokat, színes rajzokat is, amelyek előtanulmányként is szolgáltak a szobrok és a szobrok létrehozásához. Az adomány elismeréseként Sárospatak 1981-ben díszpolgárává választja. Az szobrok és a szobrok jelentős része ál-

Zempléni Múzsza

landó kiállításon látható a Sárospataki Képtár épületében. Művészete iránt az érdeklődés 1990 után jelentősen megnő, egyre több önálló és gyűjteményes kiállításra hívják meg. Életművét 1992-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjével ismerik el.

A 92. életévében járó Andrásy Kurta János ma is alkot. Köztéri megbízásoknak tesz eleget, korábbi munkáit fogalmazza újra. Művészete a 20. századi magyar művészet-történet élvonalába tartozik. Nem csupán azért, mert művei - gondolatiságukban és megformáltságukban - kitűnő alkotások, hanem azért is, mert a befogadók közel érzik magukhoz szobrait. Ezek olyan emberi tulajdonságokat, alapgondolatokat tárnak elénk, amelyek igazságukkal, időtlenségükkel a legfontosabb emberi értékeket jelenítik meg. Nem véletlen tehát az ösztönös mozdulat, amelyet az összekuporodva alvó kis állat iránt érzett gyengédség vált ki belőlünk. Nem véletlen a kis Bikaborjúnak jutó simogatások sora.

Haját fonó lány

